

територіальної організації з середовищем і природно-ресурсними властивостями, достатніми для компенсації всіх деструктивних процесів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Заєць О.М. Екологічний аудит в Україні / О.М. Заєць // Управління розвитком. – 2011. – №2(99). – С. 44–45.
2. Закон України «Про екологічний аудит» від 24.06.2004 № 1862-IV // Відомості Верховної Ради. – 2004. – № 45. – Ст. 1833.
3. Неженцев С.В. Запровадження екологічного аудиту як механізм поліпшення екологічного стану природного середовища [Електронний ресурс] / С.В. Неженцев, Й.Д. Маяков // Портал «Екоаудит». – Режим доступу: <http://ecoaudit.com.ua/>
4. Пизняк Т.И. Организационно-экономические основы применения концепции экологического аудита в сельском хозяйстве / Т.И. Пизняк // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: Економіка та менеджмент. – 2002. – Випуск 1-2. – С.128–131.
5. Скрипчук П.М. Методологічні засади адаптації сільськогосподарського виробництва із врахуванням зміни економічних та екологічних чинників / П.М. Скрипчук // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.15. – С. 191–197.
6. Фостолович В.А. Екологічний аудит в системі екологічного менеджменту сільськогосподарських підприємств / В.А. Фостолович, О.О. Яковенчук, Я.О. Яковенчук // Інноваційна економіка. – 2011. – № 4. – С. 61–65.

УДК 631.1: 633.18

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ КОМПЛЕКСНОГО РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ РИСІВНИЦТВА

Морозов Р.В. – к.е.н., ННЦ "Інститут аграрної економіки" НААНУ

Постановка проблеми. Важливим фактором забезпечення ефективного функціонування галузі рисівництва є запровадження управлінської системи, яка б адекватно відповідала виробничо-економічним відносинам. Управління передбачає безперервне, циклічне здійснення функцій планування, організації, мотивації, контролю, координації і розподілу інтелектуальних, матеріальних, фінансових, трудових ресурсів [7, с. 170].

Механізм реалізації Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року [1] передбачає удосконалення порядку регламентації загальнодержавного і регіонального прогнозування та планування соціально-економічного розвитку (визначення статусу стратегічних документів, запровадження принципів регіонального програмування та планування). Про

необхідність проведення досліджень та забезпечення розвитку новітньої системи державного планування щодо інформаційного забезпечення управління аграрним комплексом наголошується в постанові Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2007 року № 1158 "Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року" [2].

Таким чином, з огляду на пріоритетні цілі розвитку галузі рисівництва, що визначені наказом Міністерства аграрної політики України, НААН України від 14 жовтня 2010 року № 647/139 "Про затвердження Галузевої комплексної програми "Рис України 2010-2015 роки" [4] та існуючий вітчизняний практичний досвід і наукові дослідження, зазначимо, що організаційно-управлінська складова галузі потребує вдосконалення в частині стратегічного планування комплексного розвитку вітчизняного рисівництва.

Стан вивчення проблеми. Теоретико-методологічним, методичним та практичним аспектам управління аграрним сектором економіки присвятили свої праці П.Т. Саблук, М.Ф. Кропивко, М.Й. Малік, В.В. Юрчишин, В.Я. Месель-Веселяк та ін. Результати наукових досліджень учених ННЦ "Інститут аграрної економіки" НААН України, а також досліджень інших наукових шкіл, серед яких виділяються наукові школи Й.С. Завадського, О.Д. Гудзинського, В.М. Нелепа та ін. є базисом, на якому ґрунтуються сучасні погляди на організацію управління аграрною економікою в сучасних умовах.

Проблема економічних і управлінських відносин постійно знаходилася в центрі уваги держави і науковців. Вітчизняна економічна наука впродовж багатьох десятиліть збагачується новими розробками теоретичного і прикладного характеру в цій сфері. Останніми роками науковими установами НААН України зроблено вагомий доробок теоретико-методологічного і практичного характеру із зазначеної проблематики [6; 7; 8].

Водночас, незважаючи на вагомість даної проблематики й посилену увагу до неї багатьох провідних дослідників, окремі її аспекти все ще залишаються недостатньо вивченими. Особливої актуальності набувають питання організації стратегічного планування комплексного розвитку агропромислового виробництва у цілому, і галузі рисівництва, зокрема.

Завдання і методика досліджень. Головним завданням дослідження є теоретичне обґрунтування наукових засад та розроблення практичних рекомендацій щодо організації стратегічного планування комплексного розвитку галузі рисівництва.

Результати досліджень. Стратегічне планування – процес визначення цілей та завдань органу планування щодо розвитку сфери діяльності, методів і способів досягнення цих цілей відповідно до пріоритетів державної політики та можливостей органу планування [5]. Сутність "стратегічного планування" вітчизняні науковці визначають як "...набір дій і рішень, вжитих керівництвом для розробки конкретних стратегій, призначених для того, щоб допомогти організації досягнути своїх цілей" [7, с. 413].

Слід відмітити, що процес стратегічного планування посідає центральне місце в системі стратегічного управління. Основними передумовами переходу галузі рисівництва до стратегічного планування є такі: необхідність реакції на зміни умов функціонування галузі; потреба в організації великотоварного конкурентоспроможного виробництва галузевої продукції на інноваційній

основі; наявність галузевих конкурентних переваг перспективного розвитку ривівництва; наявність доступної інформації для аналізу основних проблем розвитку галузі ривівництва, на розв'язання яких спрямована реалізація стратегічного плану; розвиток сучасної теорії та практики стратегічного планування; посилення інноваційних процесів у галузі.

Головними перевагами стратегічного планування, що витікають один з одного є: зв'язок поточних заходів з майбутніми результатами; орієнтація на пошук альтернативних варіантів досягнення стратегічних цілей; визначення можливостей і загроз, сильних та слабких сторін галузевої діяльності з урахуванням основних зовнішніх і внутрішніх факторів, що впливають на розвиток ривівництва та досягнення стратегічних цілей; "бачення майбутнього" – це новий елемент довгострокового стратегічного планування розвитку галузі ривівництва (термін "стратегічне бачення" окреслює різносторонній оптимістичний погляд на розвиток галузі в майбутньому і є основою тих завдань, виконання яких буде визначено стратегічним планом); розподіл відповідальності не лише між напрямками діяльності, а й між поточною та майбутньою діяльністю.

Відомо, що період (часові характеристики) стратегічного планування залежить від специфіки галузевої діяльності, рівня невизначеності та динамічності середовища.

У свою чергу, процес стратегічного планування включає етапи складання (розроблення), затвердження, виконання, моніторингу, коригування та оцінки виконання стратегічного плану. Послідовність етапів стратегічного планування відповідно до визначеної структури стратегічного плану визначена у схемі, наведеній у рис. 1.

Структура стратегічного плану комплексного розвитку галузі ривівництва наведена в табл. 1. Основними складовими частинами стратегічного плану є загальна й організаційна частини.

Загальна частина стратегічного плану органу планування розробляється з метою визначення його місії, стратегічних цілей, завдань та показників результатів їх виконання на плановий період на основі оцінки виконання стратегічного плану за звітний період, аналізу поточної ситуації у галузі ривівництва.

Організаційна частина стратегічного плану розробляється з метою організації діяльності органу планування шляхом визначення заходів щодо досягнення стратегічних цілей і виконання завдань, визначених у загальній частині. Організаційна частина стратегічного плану є основою для формування додатків до стратегічного плану та предметом моніторингу його виконання.

У додатках до стратегічного плану розвитку галузі ривівництва, як правило, наводиться перелік державних цільових програм та комплексних галузевих програм. У додатках до стратегічного плану доцільно навести перелік інвестиційних програм (проектів) з визначенням їх етапів, заходів, показників очікуваних результатів і ефективності та обсягів фінансування.

Затверджений стратегічний план оприлюднюється в офіційних друкованих виданнях (на офіційному веб-сайті органу планування) та доводиться з метою виконання до відома всіх виконавців.

Рисунок 1. Етапи стратегічного планування

Провідну роль у виконанні стратегічного плану відіграють структурні підрозділи та установи, що діють у системі органу планування, визначені відповідальними виконавцями відповідних заходів згідно з операційним планом та планом інституційного розвитку, а також виробничі агроформування (господарські товариства, державні і приватні підприємства, сільськогосподарські виробничі кооперативи, фермерські господарства), що діють у галузі рисівництва.

Керівники структурних підрозділів та установ, які визначені відповідальними виконавцями заходів організаційної частини стратегічного плану, заходів згідно з додатками до стратегічного плану та бюджетних програм органу планування: забезпечують своєчасне виконання стратегічного плану; інформують структурний підрозділ, відповідальний за координацію

стратегічного планування, про завершення виконання заходу та про необхідність коригування стратегічного плану з наданням відповідних обґрунтувань; під час проведення моніторингу стратегічного плану забезпечують належну підготовку інформації про хід виконання операційного плану та плану інституційного розвитку.

Таблиця 1 – Структура стратегічного плану комплексного розвитку галузі рисівництва [4; 5]

Назва розділу	Зміст розділу
1	2
Частина перша (загальна) стратегічного плану	
1. Місія органу планування	Місія органу планування формулюється на довгостроковий період. Вона визначає основне призначення органу планування як суб'єкта державного управління і його роль у реалізації державної політики у відповідній сфері діяльності.
2. Аналіз поточної ситуації та оцінка факторів впливу	У описово-аналітичній частині повинні бути представлені: основні показники розвитку галузі рисівництва за звітний період; аналіз основних проблем розвитку рисівництва, на розв'язання яких спрямована реалізація стратегічного плану; оцінка основних зовнішніх і внутрішніх факторів, що впливають на розвиток галузі рисівництва та досягнення стратегічних цілей органу планування (для проведення оцінки доцільно використовувати метод SWOT-аналізу). Послідовність викладення аналізу поточної ситуації та оцінки факторів впливу, як правило, повинна відповідати послідовності визначених стратегічних цілей органу планування.
3. Стратегічні цілі, завдання та показники результатів їх виконання	<p>Стратегічні цілі, завдання та показники результатів їх виконання відображаються за звітний період і на плановий період. Стратегічні цілі є похідними від місії органу планування. При визначенні стратегічних цілей органу планування: виходить із стратегічних цілей та пріоритетів розвитку галузі рисівництва; урахує результати проведеного аналізу поточної ситуації та оцінки факторів впливу, прогнози галузевого розвитку на середньостроковий період. Завдання визначають шляхи досягнення стратегічних цілей органу планування за допомогою найбільш ефективних методів. Сукупність завдань за визначеними стратегічними цілями повинна охоплювати всю сферу діяльності органу планування. Під час визначення завдань органу планування слід урахувати такі вимоги: кожне завдання повинно бути спрямоване на досягнення лише однієї стратегічної цілі; реалізація кожного завдання є необхідною умовою для досягнення стратегічної цілі; строк виконання завдання, як правило, не повинен перевищувати трьох років; завдання повинні бути орієнтованими на результат, вимірюваними та відповідати наявним ресурсам. Для кожного завдання повинно бути визначено не більше п'яти показників результатів його виконання.</p> <p>Показники результатів – це кількісні та якісні показники, які характеризують рівень виконання завдань органу планування у звітному та плановому періодах. Під час визначення показників результатів виконання завдань органу планування необхідно: сформувати оптимальний набір показників з одночасним збереженням повноти інформації та своєчасності її подання; за кожним із визначених показників указати значення за роками звітного та планового періодів виконання відповідного завдання; урахувати, що для цілей моніторингу слід використовувати показники, за якими звітні дані надходять на постійній основі і не рідше одного разу на рік.</p>

Назва розділу	Зміст розділу
1	2
Частина друга (організаційна) стратегічного плану	
4. Операційний план	З метою формування заходів (послідовності дій) щодо виконання визначених стратегічних цілей та завдань орган планування розробляє операційний план – план заходів за роками планового періоду, узгоджених за ресурсами, відповідальними виконавцями та строками виконання. До операційного плану включаються заходи щодо: розроблення проектів законодавчих, інших нормативно-правових актів та актів нормативного характеру (зокрема регуляторних); підготовки проектів та виконання затверджених в установленому порядку державних цільових програм та комплексних галузевих програми, інших стратегічних документів щодо розвитку галузі рисівництва; підготовки та реалізації схвалених в установленому порядку інвестиційних програм (проектів); проведення науково-дослідних робіт та/або впровадження їх результатів.
5. План інституційного розвитку	З метою формування заходів щодо розвитку галузевого потенціалу для виконання визначених стратегічних цілей та завдань орган планування розробляє план інституційного розвитку – план заходів щодо розвитку функціональних можливостей та поліпшення організації внутрішньої діяльності органу планування, узгоджених за ресурсами, відповідальними виконавцями та строками виконання. Зокрема, до цього плану можуть включатися заходи за такими напрямками: організація діяльності, у тому числі щодо супроводження управлінських процесів постійного характеру; розвиток кадрового потенціалу; удосконалення та впровадження зональних ресурсозберігаючих екологічно безпечних технологій вирощування рису; підвищення ефективності використання бюджетних коштів та проведення внутрішньої контрольно-ревізійної роботи; підвищення рівня виконавської дисципліни.

Моніторинг виконання стратегічного плану проводиться з урахуванням вимог та строків, установлених органом планування. Звіт за результатами моніторингу, як правило, містить: інформацію про хід виконання операційного плану; інформацію про хід виконання плану інституційного розвитку; у разі потреби – обґрунтовані пропозиції щодо коригування стратегічного плану.

Коригування стратегічного плану – уточнення змісту завдань (заходів) або показників виконання завдань, включення додаткових завдань (заходів), виключення завдань (заходів), перенесення строків виконання заходів, зміна відповідального виконавця. Коригування відбувається шляхом внесення змін до затвердженого стратегічного плану.

Оцінка виконання стратегічного плану здійснюється після закінчення першого періоду його реалізації з метою оцінки досягнення визначених стратегічних цілей.

У звіті про виконання стратегічного плану обов'язково відображаються: інформація про досягнення визначених стратегічних цілей з відображенням фактичних (порівняно із запланованими на відповідний період) значень показників результатів виконання поставлених завдань; основні показники розвитку галузі рисівництва за відповідний період, нерозв'язані проблеми; інформація про хід виконання операційного плану та плану інституційного розвитку; інформація про стан та результати виконання державних цільових

програм та комплексних галузевих програм; інформація про стан підготовки / реалізації інвестиційних програм (проектів); обґрунтовані пропозиції щодо коригування стратегічного плану (у разі потреби).

Останні етапи є переходом до впровадження цілісної системи стратегічного управління, оскільки зумовлюють необхідність організаційно-аналітичної та контрольно-координаційної діяльності не лише в органах стратегічного планування, а й у ланках, де виконуються дії, визначені стратегічними планами та програмами.

Висновки та пропозиції. На основі теоретичних узагальнень, обґрунтованих методичних підходів щодо розв'язання проблеми організації стратегічного планування комплексного розвитку галузі рисівництва автором зроблено такі висновки.

1. Стратегічне планування комплексного розвитку галузі рисівництва – процес здійснення сукупності систематизованих і взаємопов'язаних заходів щодо визначення довгострокових цілей галузевого розвитку. Суть стратегічного планування полягає у виборі головних пріоритетів галузевого розвитку, науковому обґрунтуванні напрямів розвитку, визначенні завдань, способів та термінів досягнення довгострокових цілей.

2. Доведено, що в нових умовах доцільно змінити підхід до стратегічного планування комплексного розвитку галузі рисівництва на основі застосування програмно-цільового підходу за комбінованою схемою: розробка стратегії розвитку рисівництва, яка визначатиме стратегічні цілі, завдання, пріоритети, напрям сталого економічного і соціального розвитку галузі рисівництва; виконання комплексних галузевих програм та розробка відповідних регіональних програм розвитку вітчизняного рисівництва; підготовка проектів інвестиційних програм (проектів) з визначенням їх етапів, заходів, показників очікуваних результатів і ефективності та обсягів фінансування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року / Кабінет Міністрів України, 21.07.2006, № 1001. – (Нормативний документ Кабінету Міністрів України. Постанова).
2. Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року / Кабінет Міністрів України, 19.09.2007, № 1158. – (Нормативний документ Кабінету Міністрів України. Постанова).
3. Про затвердження комплексної галузевої програми "Розвиток зерновиробництва в Україні до 2015 року" / Мінагрополітики, УААН, 23.10.2007, № 757/101. – (Нормативний документ Мінагрополітики, УААН. Наказ).
4. Про затвердження Галузевої комплексної програми "Рис України 2010-2015 роки" / Мінагрополітики, НААН України, 14.10.2010, № 647/139. – (Нормативний документ Мінагрополітики, НААН України. Наказ).
5. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розроблення планів діяльності головних розпорядників бюджетних коштів (за бюджетними призначеннями, визначеними законом про Державний бюджет України на відповідний бюджетний період) на плановий та два бюджетні періоди, що

- настають за плановим / Мінекономіки, 06.04.2011, № 327. – (Нормативний документ Мінекономіки. Наказ).
6. Аграрний сектор економіки України (стан і перспективи розвитку) / [Присяжнюк М.В., Зубець М.В., Саблук П.Т. та ін.]; за ред. М.В. Присяжнюка, М.В. Зубця, П.Т. Саблука, В.Я. Месель-Веселяка, М.М. Федорова. – К.: ННЦ ІАЕ, 2011. – 1008 с.
 7. Організація управління аграрною економікою: Монографія / М.Ф. Кропивко, В.П. Немчук, В.В. Россоха та ін.; За ред. М.Ф. Кропивка. – К.: ННЦ ІАЕ, 2008. – 420 с.
 8. Управління комплексним розвитком агропромислового виробництва і сільських територій / [Саблук П.Т., Кропивко М.Ф., Булавка О.Г. та ін.]; за ред. П.Т. Саблука, М.Ф. Кропивка. – К.: ННЦ ІАЕ, 2011. – 454 с.

УДК 631.115.1:338.43

НОВІ ФОРМИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

Мохненко А.С. – д.е.н., професор, Херсонський ДАУ

Постановка проблеми. Фінансовий менеджмент фермерських господарств є системою принципів і методів розробки та реалізації управлінських рішень, пов'язаних з формуванням, розподілом і використанням фінансових ресурсів, а також організацією звороту його грошових коштів.

Великі сільськогосподарські підприємства і фермерські господарства мають істотні відмінності в багатьох аспектах фінансової діяльності. Через це система фінансового менеджменту крупних підприємств у сільському господарстві практично мало застосовна у фермерських господарствах.

Доступ до ресурсів для фермерських господарств залежить в основному від їх видів. Так, у теперішній час доступ до земельних ресурсів – головного природного чинника сільськогосподарського виробництва – практично не обмежений. Проте, це породило проблему використання землі як для фермерських господарств, так і для крупних підприємств у сільському господарстві. Вирішення даної проблеми багато в чому залежить від компетенції керівника, його ділової активності й інших якостей, що визначають фінансові можливості ефективного функціонування і економічного зростання господарства.

Стан вивчення проблеми. Відомий фахівець в управлінні фінансами господарюючих суб'єктів, що здійснюють комерційну діяльність, І.Бланк наводить принципи ефективного управління фінансовою діяльністю, які, на наш погляд, характерні й необхідні для фермерських господарств:

– інтегрованість із загальною системою управління фермерським господарством прямо або побічно впливає на формування грошових потоків і результати фінансової діяльності, оскільки фінансовий менеджмент безпосередньо пов'язаний з виробничим, інноваційним та ін.;